

Gümrük Alanında Çeviriye Yönelik Terminoloji Çalışmasında Karşılaşılan Sorunlar*

Problems Encountered in the Field of Customs Regarding
the Translation-Oriented Terminology Work

Nurhan BAŞ**

Öz

Bu betimleyici çalışmada Trados MultiTerm yazılımı ile gümrük alanında çevirmenlerin gereksinimlerine yönelik bir Almanca-Türkçe gümrük terimcesi hazırlarken terim çalışmasında karşılaşılan sorunlar incelenmiştir. Terimcede yer alan kavramlar *Ankara Anlaşması*, *Katma Protokol*, *Gümrük Birliği Kararı* ve *Gümrük Kodeksi*'nden oluşan derlemeden seçilmiştir. Terimcenin dizini Almanca olarak hazırlanmıştır ve madde başı girişinde Avrupa Birliği'nin çok dilli kavramlar sistemi olan EuroVoc'un *Ekonomik ve Ticari İlişkiler* bölümünden de yararlanılmıştır. Bu çalışma Almanca ve Türkçe olarak yürütülse de, asıl amaçlanan gümrük terimlerinin Türkçede nasıl kullanıldığını tespit etmektir.

Veri tabanına kaydedilen terim kayıtlarına bir örnek verilerek, bu kayıtlarda yer alan tanım, açıklama, bağlam, kategori, eşdeğerlik gibi alanlara değinilmiştir. Terimlerin ve bu terimlere ait bilgiler toplanmasında temel başvuru kaynaklarından da yararlanılmıştır. Kaynaklarda bir terimin özelliği açısından sorun yaratan eşanlamlılık ve çokanlamlılık olgularına rastlanmıştır. Bazı örneklerde eşanlamlı kullanımlar belirtimin oluşum sürecine işaret etmektedir. Bazen tekrardan kaçınmak için başvuru eşanlamlıların terminoloji açısından sakıncası ise, alana yabancı olanlar tarafından her bir belirtimin ardında farklı bir kavramın aranabilme olasılığından kaynaklanmaktadır. Ama çevirmen hangi belirtimin geçerli olduğunu bilmek durumundadır. Diğer önemli nokta, eşanlamlı belirtim çeşitliliğinin Arapça, İngilizce ve Fransızca sözcüklerle Türkçenin değişimini yansıtması olarak görülmektedir. Örneğin Türk Dil Kurumu bünyesinde hazırlanan Gümrük Terimleri Sözlüğü (K1-

* Bu makalenin verileri Doç. Dr. Ender Ateşman'ın danışmanlığında hazırladığım "Eine übersetzungsorientierte terminologische Untersuchung über die EU-Zollbegriffe" başlıklı doktora tezimin (Ocak 2005, Hacettepe Üniversitesi, Ankara) ağırlıklı olarak uygulama bölümüne dayanmaktadır. Kaynakça ve bazı veriler güncellenmiştir.

** Öğr. Gör. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Mütercim-Tercümanlık Bölümü, Almanca Mütercim-Tercümanlık Anabilim Dalı, nurhan_f_bas@hacettepe.edu.tr

zıklı, 1972) gümrük alanında etkili olamamıştır. Çokanlamlılık konusunda ise bir belirtimin mevzuatta dahi iki farklı kavramı ifade etmek için kullanıldığı tespit edilmiştir. Örneğin *telafi edici vergi* belirtimi sözlük ve ders kitaplarında iki farklı kavram olarak, bazen bir gümrük vergisi türü olarak, bazen de antisübvansiyon vergisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum mevzuattan kaynaklanan terimsel bir tutarsızlıktır ve terminoloji kaydında öneride bulunarak çözüme kavuşturulmuştur. Böylece çevirmen bu iki terimi araştırmak için zaman kaybetmeyecektir. Zaten bu tür tutarsızlıkların giderilmesi çevirmenden beklenmemelidir. Tutarlı ve birörnek terminoloji kullanımını sağlamak amacıyla, kurumlar terminoloji konusunda bilinçlendirilmelidir ve ilgili alanlardan uzmanların katılımı ile işbirliği sağlanmalıdır. Uzmanlar tarafından benimsenmeyecek bir belirtimin üretilmesi terminolojiyi geliştirmemektedir. Bu konuda standartlaşmayı sağlayacak yetkili bir kurum oluşturulmalıdır. Terminoloji tesadüflere bırakılmayacak kadar önemlidir ve bilinçli olarak planlanmalıdır. Türkçe terminolojinin gelişimi için kurumlar nezdinde ve ülke genelinde bilinçli bir terminoloji politikası izlenmelidir.

Anahtar sözcükler: terminoloji çalışması, gümrük terimleri, belirtim, çeviri, standartlaşma

Abstract

This descriptive study deals with the problems encountered during the terminology work in German-Turkish carried out in the field of customs by using Trados MultiTerm software. The concepts included in the glossary have been chosen from *Ankara Agreement*, *Additional Protocol*, *Customs Union Agreement* and *Customs Code*. The index of the glossary has been prepared in German. The *Trade* domains of EuroVoc, the multilingual and multidisciplinary thesaurus of the European Union, have also been referred in this study. Though the terminology work has been carried out both in Turkish and German, the main aim of this study is to determine the usage of customs-related terminology in Turkish.

The terms entered in the database have been exemplified and the fields such as definition, explain, context, category, and equivalence have been presented. Basic reference guides have been used in the collection of terms and gathering information related to those terms. Reference guides have revealed problems caused by synonymy and polysemy. In some of the examples, the use of synonyms indicates the formation process of the term. Using synonymous terms in order to avoid repetition may cause the non-specialist reader to think that the synonymous terms have different meanings. However, it is the translator's duty to know the correct term. The data of this study indicated that the borrowed terms from Arabic, French and English increase the number of terms in Turkish and lead a change in Turkish language. For example, The Dictionary of Customs Terminology (Kızıklı, 1972) prepared within Turkish Language Association has not fulfilled its promises in the field of customs. Another problem regarding the polysemy is the use of one term for two different concepts even in the legislation. For example, the term *telafi edici vergi* in Turkish has been used in dictionaries and textbooks as two different concepts, either as a kind of customs duty or an anti-subsidy tax. This is terminological incoherency caused by the legislation and has been sorted out by some suggestions in the terminology entry so as to help the translator. After all, it is not the translator's duty to smooth away the ambiguities. In order to promote a consistent and standard terminology use, it is of utmost importance to raise awareness among institutions. It is also important to co-operate with the specialists within the related domains. To produce a term

which is not accepted and adopted by the specialist will not improve and expand terminology. Thus, it is of utmost importance to establish an authoritative institution that enables standardization in terminology. Terminology work is *not* instant pay off, but a long *term* commitment. Thus, in order to improve the Turkish terminology, there should be a deliberate terminology policy adopted by all institutions.

Key words: terminology work, customs terms, term, translation, standardization

Giriş

Terminoloji çalışması, Türk Standartları Enstitüsü tarafından '*kavram ve belirtimlerin sistematik olarak toplanması, açıklanması, işlenmesi ve sunulması ile ilgili çalışma*' olarak tanımlanmaktadır (TSE Türk Standardı, TS 1198-1 ISO 1087/1, 2003, m. 3.6.1). Türkiye'de terim alanındaki çalışmalar yaklaşık yüz elli yıldan beri yapılmaktadır (Zülfikar, 2006b, s. 381).

Terimlerin Türk bilim hayatında başlı başına bir konu olarak ele alınması Tanzimat hareketiyle başlar. Tanzimat'ın ilanından sonra *istilah* adıyla gündeme gelen terimler meselesi, yeni kavramlara karşılıklar bulmak işi, Türkçe kelime köklerinden değil de, Arapça köklerden türetmeler yapmak biçiminde ele alınmıştır. (Zülfikar, 2006a, s. 2)

Türkçecilik akımının yaygınlaşmasıyla birlikte terimler Türkçe kök ve eklerden türetilmeye başlanmış, Türk Dil Kurumunun kurulduğu 1932 yılından sonra Türkçeye hızla yeni terimler eklenmiştir. *Terim* sözcüğüne ise ancak 1936 yılında rastlanmaktadır. Terminoloji konusunda Türk Dil Kurumu bünyesinde sözcük yapma ve terim türetme konularına yardımcı olacak kitaplar hazırlanmış ve değişik alanlarla ilgili tanımlı ve tanımsız terim sözlükleri yayımlanmıştır (Zülfikar, 1991, ss. 5-12; 2006b, ss. 381-401). 1930'lu yıllarda daha çok karşılıklar şeklinde düzenlenen başta matematik olmak üzere, fizik, kimya, astronomi, biyoloji, zooloji gibi birçok alanda terim sözlüğü Maarif Vekâleti yayını olarak çıkmıştır. Atatürk'ün özel ilgisiyle bu dönemde türetilen terimler tutunmuş, ilk ve orta öğretim kitaplarında yer almıştır (Zülfikar, 2006a, s. 2).

Terim çalışmalarının ikinci safhasında ise bilgi işlem den bisiklet terimlerine kadar uzanan çok farklı alanlarla ilgili terimlere karşılık türetilmiştir ve Türk Dil Kurumu bu terimleri birer terim sözlüğü olarak 1960'lı yıllarda yayımlamaya başlamıştır (Zülfikar, 2006, s. 3). Bu çalışmalardan biri Kızıklı'nın (1972) Türk Dil Kurumu tarafından yayımlanan *Gümrük Terimleri Sözlüğü*'dür. Bu sözlükte İngilizce ve Fransızca karşılıklarıyla birlikte gümrük alanı ile ilgili 283 kavram tanımlanmıştır. Ayrıca İngilizce, Fransızca ve eski terimler dizini mevcuttur. Bu dönem önerilen terimlerin çoğu benimsenmemiştir.

Gümrük konusunda en güncel ve kapsamlı sözlük, Atabinici, Soysal ve Uysal (1999) tarafından hazırlanan *Gümrük ve Dış Ticaret Terimleri Sözlüğü*'dür. Bu sözlükteki kavramlar Türkçe tanımlanmış ve bazıları ayrıntılı biçimde açıklanmıştır. Sözlükte İngilizce-Türkçe dizine; Fransızca, İngilizce ve Türkçe "gümrük deyimlerine" (Atabinici, Soysal ve Uysal, 1999, ss. 334-459) ve Dünya Gümrük Örgütü'nün hazırlanmış olduğu

İngilizce sözlüğe yer verilmektedir. Akçıl'ın (1999) hazırladığı *İngilizce Türkçe Gümrük Terimleri Sözlüğü*'nde terimler sadece İngilizce ve Türkçe olarak verilmiş ve çoğu terim ek olarak bu iki dilde bağlam içerisinde gösterilmiştir.

Bu çalışmada ise çevirmenlerin gereksinimleri göz önünde bulundurularak oluşturulan bir Almanca-Türkçe gümrük terimcisinin¹ hazırlık sürecinde karşılaşılan sorunlar irdelenecektir. Mevcut gümrük terimleri sözlükleri çeviri süreci düşünülerek hazırlanmadığından ağırlık verdikleri hususlar farklılık gösterebilmektedir. Bu Almanca-Türkçe gümrük terimcisi çevirmenlerin ihtiyaçlarını karşılayabilecek daha farklı bilgiler de içermektedir. Bir uzmanlık alanı ile ilgili metni anlamak ve çevirebilmek için söz konusu alanla ilgili bilgiye sahip olmak şarttır. Aksi takdirde çevirmen çevireceği konuyu araştırmak durumunda kalır. Bu araştırma ilk bakışta kaynak dildeki bir terime erek dilde sadece bir karşılık bulma çabası gibi görünse de aslında bir terim çalışmasıdır ve oldukça zaman alıcıdır. Bachara'ya göre toplam çeviri sürecinin % 40'ı terim araştırmasına ayrılmaktadır. (Goffin, 1997, s. 2124'de aktarıldığı gibi) Bir terim çalışmasının çeviriye sağlayacağı katkılar, çevirmenin zamandan tasarruf etmesi ve tutarlı bir terminolojiye dayandığı için yapılan çevirinin de tutarlı olması ve bunun sonucunda kaliteli bir çeviri metninin ortaya çıkması olarak sıralanabilir.

Belgeler ve Yöntem

Veri kaydı Trados MultiTerm programı ile yürütülen bu terminoloji çalışmasında seçilen kavramların kaynağı aşağıdaki Avrupa Birliği'nin resmi belgelerine dayanmaktadır:

- Ankara Abkommen (1963) (Ankara Anlaşması, 1963)
- Zusatzprotokoll (Katma Protokol, 1970)
- Beschluss über die Zollunion (1995) (Gümrük Birliği Kararı, 1995)
- Zollkodex (1992) (Gümrük Kodeksi)

İlk aşamada, çıkış dili Almanca² olarak tespit edildiğinden Almanca belgeler programa kaydedilecek terimleri tespit etmek amacıyla incelenmiştir. İlk üç belgenin Türkçesi de mevcuttur, Gümrük Kodeksinin (ve diğer hükümlerin) çevirisi ve adaptasyonu ile 4 Şubat 2000'de yürürlüğe giren 4458 sayılı Gümrük Kanunu³ hazırlanmıştır. Terim çalışmasının derlemi, adı geçen Almanca belgeler ve bu belgelere karşılık gelen Türkçe belgelerle sınırlandırılmıştır.

Çalışma iki dilli yürütülse de, asıl hedef Türkçedeki gümrük terimlerinin incelenmesidir ve bunun için çalışmanın ağırlığını Türk dili teşkil etmektedir. Türkiye ile Avrupa Topluluğu ve AB arasındaki ilişkilerin bir aşaması olarak tesis edilen gümrük bir-

¹ Bu terim çalışması bütün gümrük alanını kapsamadığı için çalışmaya sözlük demenin iddialı olacağını düşünerek gümrük terimcisi demeyi uygun buldum.

² AB ile ilgili sık kullanılan terimler Türkçeye yerleşmiş olsa da gümrükle ilgili bazı kavram ve adlandırmaların Türkçede tam olarak oturmamış olabileceği olasılığından hareket edildiğinden çıkış dili Almanca olarak belirlenmiştir.

³ 4458 sayılı Gümrük Kanunu (1999). T. C. Resmi Gazete, 23866, 4 Kasım 1999. <http://www.gumruk.gov.tr/tr-tr/Sayfalar/results.aspx?k=4458%20g%C3%BCmr%C3%BCk%20kanunu&s=T%C3%BCm%20Site> (Erişim tarihi 21.08.2010)

liğinden dolayı yukarıda adı geçen belgelerdeki gümrük kavramlarının ve terimlerinin Türkçede nasıl kullanıldıkları sorusuna cevap aranmaktadır. Bu betimleyici çalışmanın ilk aşamasında o alandaki mevcut terimler toplanmıştır. Gümrük alanındaki terim kullanımlarını tespit etmek için temel başvuru kaynaklarından yararlanılmıştır. Ayrıca gümrük konusu AB'nin çok dilli kavramlar sistemi olan EuroVoc'un⁴ 20. *Ekonomik ve Ticari İlişkiler* başlığı altında yer aldığından buradaki terimler Almanca, İngilizce ve Fransızca olarak bilgisayardaki Trados MultiTerm programına aktarılmıştır. Bir ayıklama işlemi aracılığıyla sadece gümrük terimcesinde bulunması öngörülen terimler etkinleştirilmiştir. EuroVoc'un kavramlar sisteminde (tercih edilen belirtim olarak) yer almayan ama o alandaki çevirilerde karşılaşılabileceği için terimcede bulunması gerektiği düşünülen başka terimler de terimceye eklenmiştir. Bu tür terminoloji kayıtlarında İngilizce ve Fransızca terim bulunmamaktadır ve bu dillere ait terimler bulunup doğruluğundan emin olursa dahi terimceye eklenmemiştir.

Terminoloji Kaydı Örneği

Aşağıda, hazırlanan gümrük terimcesinde yer alan bir terminoloji kaydı örneği en son SDL MultiTerm⁵ sürümüne aktarılarak sunulmaktadır:

The screenshot displays the SDL MultiTerm software interface. The main window shows the term 'Freihandelszone' in German. The definition is: 'Eine Freihandelszone ist eine wirtschaftliche Integrationsform, die aus einer Gruppe von mindestens zwei Zollgebieten besteht, in denen Zölle und andere den Außenhandel beschränkende Maßnahmen beseitigt sind. Beim Handel mit Drittländern wird der nationale Zolltarif angewandt.' The source is cited as 'vgl. Hillenbrand 2002:401, Atik / Dura 2003:7'. A note mentions the EFTA. Related words include 'EFTA, Freihandelsabkommen, gemeinsamer Zolltarif, wirtschaftliche Integration, Zollunion'. The grammatical gender is 'feminine'. Below the German entry, the Turkish translation 'serbest ticaret bölgesi' is shown with its definition and source. The English translation 'free-trade area' and the French translation 'zone de libre-échange' are also visible.

⁴ http://eurovoc.europa.eu/drupal/?q=de/download/subject_oriented&cl=en (Erişim tarihi: 18.08.2010)

⁵ Trados şirketinin SDL şirketi tarafından satın alındığından dolayı Trados MultiTerm programının adı SDL MultiTerm olarak değişmiştir.

Yukarıdaki terim kaydı, ilk bakışta bir an da olsa, bir *terminolojik uğraşın* zaten terim oldukları aşikâr olan sözcüklerin sözlük, ansiklopedi ve internet ortamında sunulan (benzer) kaynaklarda bulunan tanım ya da tarifleriyle bir araya getirip, bu bilgileri kullanıcılar için derleyerek bir programa yazmaktan ibaret olduğunu düşündürebilir. Ancak terim kaydı dikkatlice okunduğunda, bu düşüncenin pek de terminoloji gerçeğini yansıtmadığı hemen görülecektir. Çevirmenin, *Freihandelszone* kavramını Türkçeye çevirmek için bir Türkçe terim ya da belirtme ihtiyaç duymasına karşın, bu kayıta aynı kavramı ifade eden dört belirtim daha vardır. Bir kavramı karşılayan beş eşanlamlı belirtme çok sık rastlanmasa da, eşanlamlılık bir kargaşaya işaret etmektedir. Bu örnek terminoloji kaydında tercih edilen terim, sıralamadan dolayı görsel olarak belli olsa da, belirtimle kavram arasındaki ilişki üzerinde durulması gerektiği görülmektedir.

Diğer nokta ise tanımla ilgilidir. Bir kavramının içeriğini açıklayan, tarif eden ya da tanımlayan metinler arandığında, bulunan bu metinlerin içerikleri dilsel farklılıklar dışında da birbiriyle tamamen örtüşmemektedir. *Serbest ticaret bölgesi* terimi TDK'nın (2010) *İktisat Terimleri Sözlüğü*'ne göre aşağıdaki gibi tanımlanmaktadır:

Üye ülkelerin, aralarındaki ticarete gümrük tarifelerine ve miktar kısıtlamalarını kaldırdıkları, ancak birlik dışında kalan ülkelere karşı her birinin kendi özel tarifelerini uyguladığı iktisadi bütünleşme türlerinden biri. ...

Bu tanımda *ticari engelin yerini miktar kısıtlaması* almıştır. Miktar kısıtlaması bir ticari engel olmakla birlikte ticari engelin kapsamı daha geniştir. Örneğin ithalattaki formaliteler ya da kullanılacak ambalajlara konan standartlar da bu kapsama girebilmektedir. Sonraki bölümlerde tanımın sahip olması gereken bazı özelliklerine örneklerin incelenmesinde değinilmiştir.

Bu çalışmadaki terminoloji kayıtlarında kullanılan olası alanlar ve bunların anlamları aşağıda tablo şeklinde gösterilmektedir.⁶

Alan adı	Anlamı
German	Almanca belirtim (madde başı)
Gender	m, f, n ve mpl, fpl, npl (adların tanımlıkları)
Turkish	Türkçe belirtim (madde başı)
Definition	Tanım
Explain	Açıklama, tarif
Collocation	Sözcük birliktelikleri
Context	Bağlam
Source	Kaynak
Note	Kavramla ilgili uyarılar ve ipuçları
Related Words	Bağıntılı kavramlar
Category	Kısaltma, tam şekli, uluslararası bilimsel terim, evrensel terim, halk dilinde, farklı yazım seçeneği gibi kategori bilgisi
Usage Lable	Önerilen, seyrek, eski gibi kullanım bilgileri
Equivalence	Tam eşdeğerlik, kısmi eşdeğerlik, içeren gibi eşdeğerlik bilgisi

⁶ Kaynağı belirtilmeyen tanımlar yazara aittir.

Örnek terminoloji kaydındaki Almanca belirtim **Freihandelszone** madde başıdır. Dizin bu madde başlarına göre düzenlenmiştir. Aramalar Türkçe belirtiler girilerek de gerçekleştirilebildiğinden çift dilli bir dizin yapılmamıştır. Kayıt, kavramın tanımıyla başlamaktadır. Bir tanımın bulunmadığı durumlarda bir tarif veya açıklama da verilebilir. Tanım, açıklama ve bağlam alanında kaydedilecek bilgilerin kaynağı da yazılmalıdır.⁷ Belirtimle birlikte kullanılan tipik dilsel öğeler sözcük birliklikleri alanında verilmektedir. Bu bilgiler çevirmenler için büyük bir önem taşımaktadır, çünkü hedef dildeki çevirinin metin türüne uygun bir biçimde ifade edilmesine katkıda bulunmaktadır. Yukarıdaki terminoloji kaydı örneğinde altı çizilmiş olan terimler, programdaki veri tabanında diğer terim kayıtlarına göndermeleri göstermektedir. Bağıntılı kavramların verilmesi, birbirine yakın terimleri karşılaştırma olanağını beraberinde getirdiğinden, söz konusu kavram içeriğinin daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır. Böylece kavramların hangi noktalarda birbirleriyle örtüşükleri ya da hangi noktalarda birbirlerinden ayrıldıkları ortaya çıkmaktadır. Almanca kaydın sonunda belirtimin tanımlığı verilmektedir. İlk yazılan Türkçe belirtim, tercih edilen belirtimdir. Gerekseim duyulduğunda terimlerin kullanım durumları (*recommended, archaic vs.*) ya da eşdeğerlikleri (*fully equivalent, partly equivalent vs.*) ile ilgili bilgiler ilave edilebilmektedir.

Belirtim

Seçim Zorluğu

Terminoloji çalışmalarında ilk s o m u t çıkış noktası metinlerdeki belirtilerdir, yani kavramların sözel ifadeleridir. Çünkü ilk aşamada ancak metinlerde yer alan somut sözcüklerden hareket edilebilmektedir. Bir alanla ilgili belge okuması yapıldığında o alana özgü hangi terimlerin kaydedilmesi gerektiği belirginleşir. Bazı terimlerle o kadar sık karşılaşılır ki, o terimleri terimceye almamak mümkün değildir. Gümrük kavramları alanında, *beyan sahibi* belirtimi bu tür terimlere tipik bir örnek teşkil etmektedir. Hangi terimin kaydedilip kaydedilmeyeceği konusunda karar verirken, tek ölçüt tabii ki sadece kullanım sıklığı olamaz. *tarife tavanı* örneğinde olduğu gibi, bazı terimler belgelerde belki de bir kere geçmektedir, ama bu kavramın alana özgü olması ve dolayısıyla gümrük kavramları sisteminde yer alması, bu terimin seçilmesini gerektirmektedir. Birbirine komşu olan konu alanlarının sınırları kesin çizgilerle çizilemediği için, örneğin dış ticaret alanından terimler seçmek gerekmektedir. Bu bağlamdaki sorun komşu alandan hangi terimin gereksiz olduğudur.

Belirtimin Özellikleri

Belirtim⁸ bir kavramın sözle gösterilmesidir. Belirtim, ait olduğu bir alanın kavramıyla birlikte terimi meydana getirmektedir. Bir belirtimin sahip olması gereken özellikler ISO 704 (2000, 7.3.1) “Principles for term formation“ başlığı altında ifade edilmektedir. İlk önce terimin tek anlamlılığı konu edilmektedir:

⁷ Kaynağı belirtilmeyen tanımlar yazara aittir.

⁸ Belirtim yapımına ilişkin dilsel araçlarla ilgili (terimleştirme, türev, alıntı, kısaltma vs.) bkz. Arntz, Picht ve Mayer, 2009, ss. 115-121.

For standardized terminology it is desirable that a term be attributed to a single concept.

Ayrıntılı olarak ise bir belirtimin sahip olması gereken nitelikler şöyle sıralanmaktadır:

- Transparency
- Consistency
- Appropriateness
- Linguistic economy
- Derivability
- Linguistic correctness
- Preference for native language (Arntz, Picht ve Mayer, 2009, s. 113'te aktarıldığı gibi).

Uygulamada her zaman bir belirtimin, bu talep edilen özelliklerin tümünü taşıyacak şekilde oluşturulması sağlanamamaktadır, zira bu özellikler kendi aralarında çelişebilmektedir. Örneğin bir belirtimin hem kısa, hem de kesin/açık/net olması gibi. Uzmanlar arasında sağlıklı bir iletişimin yürütülebilmesi için bir kavramın tek bir belirtimle gösterilmesi gerekmektedir. Ancak o zaman söz konusu belirtimi duyan ya da okuyanlar, belirtimin gönderme yaptığı a y n ı kavramı çağrışırlar. Bu terimbilimde istenen ve hedeflenen durumdur. Bir kavramın tek bir belirtimle ifade edilmesi terimbilimde bire bir kavram-belirtim ilişkisi olarak adlandırılır. (TSE Türk Standardı, TS 1198-1 ISO 1087/1, 2003, m. 3.4.22)

Antidumpingzoll / antidumping duty kavramı Türkçede sekiz farklı seçenekle karşımıza çıkmaktadır. Katma Protokol'de *damping* alıntı yapılarak Türkçeye uygun bir şekilde kavramın içeriğini yansıtacak bir ifade bulunmaya çalışılmıştır. Ama belirtim oldukça uzundur ve bu yüzden dildeki ekonomi kuralına uygun değildir. Sonraki aşamalarda Yunanca kökenli *anti* ön ekinin baskın çıktığı anlaşılmaktadır. *Gümrük* ile *vergi* seçeneği arasında ikilem gözlenmektedir. Zira Türkçede yaygın kullanım aslında *gümrük vergisi* şeklindedir. Bu belirtimi daha da uzatırdı. İkinci ve üçüncü örnekte Türk dilinin yapısına uygun olmayan biçimde tamlama eki kullanılmamıştır.⁹ Bu çeşitlilik bir yerde bir terimin, oluşum sürecinde geçirdiği aşamalarını göstermektedir.

- dampinge karşı konulacak vergi (Katma Protokol, 1970)
- Anti-damping vergi (Kıyığı, 1998, s. 23)
- antidumping gümrük / dampinge karşı tedbir gümrüğü (Akgün, 1999, s. 34)
- anti-damping vergisi (4458 sayılı Gümrük Kanunu)
- antidamping vergisi (Okutan, 2000, s. 564)
- antidamping gümrüğü / vergisi (Başmanav, 2001)
- dampinge karşı vergi¹⁰.

⁹ İsim tamlamalarında eksiz kullanım şekilleri de mevcuttur örneğin perdeduvar, terimbilim.

¹⁰ Bkz. İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Kanun (3577 Sayılı Kanun İle 4412 Sayılı Değişiklik Kanunu Birlikte) (1999); İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında 99/13482 sayılı Karar (2005)

Çizgili ve çizgisiz olmak üzere farklı yazım seçenekleri bulunmaktadır. İthalatta haksız rekabetin önlenmesiyle ilgili mevzuatta ise *dampinge karşı vergi* belirtimi ön plana çıkmaktadır, ama tüm bu çeşitliliğe rağmen en önemli ölçüt yerine gelmektedir. Bu terimlerin her birinin aynı kavrama gönderme yaptığı açıktır. Yine de birörnek bir terim kullanımının sağlanması gerekmektedir. Bu da standartlaştırmayla mümkün olmaktadır.

Aynı Kavramı İfade Eden Belirtim Seçenekleri

Bu bölümde terimin yine belirtim yönü ön plana çıksa da, burada verilen eşanlamlı örneklerde, belirtim oluşumundaki etkenler kadar belirtimin kavram yönünün de işin içine girdiği dikkat çekmektedir. Bu etkenlerden biri kişilerin doğal dil kullanım alışkanlığından kaynaklanmaktadır. *wirtschaftliche Integration* kavramına Türkçe karşılık ararken aşağıdaki belirtimler tespit edilmiştir:

wirtschaftliche Integration	ekonomik entegrasyon
	ekonomik bütünleşme
	iktisadi bütünleşme
	iktisadi birleşme

Uzmanlar bir metin yazarken akıcı bir biçim uğruna tekrarlardan kaçınıp aynı kavramı farklı belirtimlerle ifade etmeyi tercih etmektedirler. Örneğin Atik ve Dura (2003, s. 6) *ekonomik entegrasyon* ile *iktisadi birleşme* terimlerini eşanlamlı olarak kullanmaktadırlar. Atabinici ve diğerleri (1999, s. 88)'de ise bu kavrama *ekonomik bütünleşme* denmektedir.

Zollwert kavramı örneğinde Türkçede eşanlamlı iki karşılığa rastlanmaktadır:

Zollwert	gümrük kıymeti
	gümrük değeri

Genel dilde Arapça kökenli *kıymet* sözcüğünün yerini giderek daha fazla Türkçe kökenli *değer* sözcüğü olsa da her iki sözcük de yaygın olarak kullanılmakta ve anlaşılmalıdır. Türkiye'de hukuk alanında Arapça ve Farsça sözcükleri yoğun olarak kullanma geleneği mevcuttur.¹¹ Gümrük Kanunu'nda da *gümrük kıymeti* belirtiminin tercih edilmesi bu durumda tesadüfi bir karar olarak görülmemektedir.

Aşağıdaki örnekte de görüleceği gibi uzmanlık alanlarında da bir kavramın birkaç belirtimle ifade edilebilmesi istisnai bir durum değildir:

Zollagent	gümrük müşaviri
	gümrük komisyoncusu
	gümrük işçüderi

Gümrük müşaviri belirtimi önceki *gümrük komisyoncusu* kavramının yerine geçerek günümüzde kullanılan ve 4 Şubat 2000 tarihinde yürürlüğe giren 4458 sayılı Gümrük Kanunu'nda da yer alan bir terimdir. *Komisyon* Fransızca¹² *müşavir* ise Arapça kökenlidir. Bu mesleğin karakteristik özelliklerini Kızılkılı (1972, s. 24) 'Malların giriş, çıkış, düz-

¹¹ Bu durum Osmanlı döneminden günümüze kadar süregelen dil değişimine, Türkçeye ilgili dil politikalarına ve yasaların kaleme alındığı dönemde kullanılan dillere dayanmaktadır.

¹² Önceki Gümrük Kanunu Fransız Gümrük Kanunu'na dayanmaktadır.

geçiş gümrük işlemlerini, iyeleri adına kovuşturmaya yetkili kimse' olarak belirterek tanımlamıştır. Lakin Kızıklı'nın türettiği *gümrük işgüderi*¹³ belirtimi rağbet görmemiştir.

Gümrük komisyoncusu belirtimi saygınlık çağrıştırmadığından gümrükçüler tarafından *gümrük müşaviri* belirtimi, *mali müşavir* terimi örnek alınarak oluşturulup tercih edilmiştir.¹⁴ *Gümrük müşaviri*¹⁵ belirtimi Türk Dil Kurumunun internet sayfasındaki sözlüklerde yer almazken *gümrük komisyoncusu* ise aşağıdaki şekilde tanımlanmaktadır:

Bir ücret karşılığında dışalım mallarının gümrük işlemlerini sahibi adına yaparak bu malların gümrükten çıkarılmasına aracılık eden kişi. (Türk Dil Kurumu, 2010)

Bu tanımda kavramlara bir ad koyma işleminde uzmanlık dili ile genel dilin nasıl etkilendiği görülmektedir.

Belirtim-Kavram İlişkisi ve Kavramlar Sistemi

Eşanlamlı terimlerin, konuya yabancı olan bir kişi için yarattığı sakınca bu kişinin her bir terimi farklı bir kavram olarak algılamasına yol açabilmesinde yatmaktadır. Kişi aynı kavramı ifade eden bu belirtilerin tek tek ne anlama geldiklerini kavramaya çalışır. 'Aralarındaki ilişkiye göre yapılandırılmış kavramların kümesi' (TSE Türk Standardı, TS 1198-1 ISO 1087/1, 2003 m. 3.2.11) olarak tanımlanan bir kavramlar sisteminde, bir kavramın bir belirtim tarafından temsil edilmesine izin verildiğinden anlatılan sakınca ortadan kaldırılmış olur. Giriş bölümünde adı geçen EuroVoc çok dilli kavramlar sistemi de buna oldukça geniş kapsamlı bir örnek teşkil etmektedir. Bu sistemlerde bire bir kavram-belirtim ilişkisi, saptanan tüm belirtileri iki farklı kategori altında kaydedilmesiyle sağlanmaktadır: tercih edilen (deskriptör olan) ve tercih edilmeyen (deskriptör olmayan) belirtiler. Tercih edilmeyen bir belirtimle arama yapıldığında tercih edilen belirtimle gönderme yapılmaktadır:

aktiver Veredelungsverkehr USE aktive Veredelung

Kavramlar sistemi böylece terminolojik kontrol aracı olarak işlev görmektedir. (Schuck, 1977, s. 114; Arntz, Picht ve Mayer, 2009, s. 260'da aktarıldığı gibi). Bir alanla ilgili bilgi edinme sürecinde her zaman bir sınıflandırmadan ya da sistemden yola çıkılmaz. Bazen belirtim ile kavram arasındaki ilişkiyi kurmaya çalışırken karışıklıklar da yaşanabilir.

Tanım

Tanım, terminoloji kaydının önemli bir ögesidir ve işlevi kavramla belirtim arasında olabildiğince bire bir bağıntı kurmaktır (DIN 2330 1989, 8; Arntz, Picht ve Mayer, 1991, s. 62'de aktarıldığı gibi).

¹³ TDK'nın internet sayfasında *gümrük işgüderi* tanımı şöyle ifade edilmiştir: 'Yurda getirilen ve yurttan çıkarılan mallara ilişkin işlemlerle uğraşan, malların gümrükten çıkarılmalarında aracılık eden kişi.' (*Tecim, Maliye, Sayışmanlık ve Güvence Terimleri Sözlüğü* 1972) <http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=verilst&kelime=g%FCmr%FCk+i%FEg%FCderi&ayn=tam> (Erişim tarihi: 15.08.10)

¹⁴ Berlin Türk Büyükelçiliğindeki gümrük müşaviri Bülent Özkan ile özel iletişim, 15 Ağustos 2010.

¹⁵ Gümrük müşaviri mesleğiyle ilgili bkz. 4458 sayılı *Gümrük Kanunu* m. 225-230.

Kavram ile Belirtimin Arasındaki Bağını Olarak Tanım

Kavram - belirtim ilişkilerindeki belirsizlikleri gidermek için tanımlara başvurulmaktadır. Ancak tanımlar sayesinde bir terimin 'neye' ya da hangi kavrama gönderme yaptığı anlaşılmaktadır. Bu bölümde aşağıda alfabetik olarak sıralanan terimlerin kavram - belirtim bağlantısı olabildiğince tarihsel değişim süreci içerisinde ele alınmaktadır:

antisübvansiyon vergisi

fark giderici vergi

karşılıklı gümrük vergisi

(mütelâfi gümrük vergisi)

telaflı edici vergi

Anteizoll

Ausgleichsabgabe

Ausgleichszoll

İnceleme için bu belirtilerin seçilmesinin sebebi aralarındaki ilişkilendirilme sorunda yatmaktadır. Bu terimler belgelerde gösterilerek mümkün olduğu kadar artzamanlı olarak karşılaştırılmaktadır. Katma Protokol'de (1970) *fark giderici vergi* olarak ifade edilen terimin Almanca belgedeki karşılığı *Ausgleichsabgabe / Anteizoll* olarak geçmektedir:

Bu kısmın ... hükümleri, Türkiye veya Topluluk'ta elde edilen ve imaline Türkiye veya Topluluk'ta serbest dolaşım durumunda bulunmayan üçüncü ülkeler dışındaki maddeler giren mallara da uygulanır. ..., söz konusu malların bu hükümlerden yararlanabilmesi, imallerine giren üçüncü ülkeler maddeleri için Ortak Gümrük Tarifesi'nde öngörülen vergi hadlerinin belli yüzdesine eşit bir **fark giderici verginin** ihracatçı devlette tahsiline bağlıdır. Ortaklık Konseyi, üye Devletler arasındaki alışverişlerde ... **fark giderici verginin** tahsil usullerini tespit eder. (Katma Protokol 1970, m. 3/1)

Kısaltılarak aktarılan Katma Protokol'ün 3. maddesi birinci fıkrasına göre, fark giderici verginin ödenmesi Türkiye veya Topluluk'ta üretilen bir malın, üçüncü ülkelere gelen gümrük vergisi ödenmemiş maddeler içerdiğinde söz konusudur. Almandaki farklı belirtiler ise aşağıdaki gibi verilmektedir:

(...) daß der Ausfuhrstaat eine **Ausgleichsabgabe (Anteizoll)** erhebt, ... Der Assoziationsrat regelt auch das Verfahren für die Erhebung des **Anteizolls** (...) ¹⁶ (Zusatzprotokoll 1970, Art. 3/1) ¹⁷

Almanca *Ausgleichsabgabe (Anteizoll)* olarak iki şekilde verilen *fark giderici vergi*, terim sözlüklerinde *Ausgleichsabgabe* olarak belirtilerek şu şekilde tanımlanmaktadır:

¹⁶ Koyu yazılı vurgulara araştırmacıya ait.

¹⁷ Zusatzprotokoll (1970) Abl. L 293 vom 29.12.1972; [http://europa.eu.int/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexapi!Prod!CELEXnumdoc&lg=de&numdoc=21970A1123\(01\)&model=guichet](http://europa.eu.int/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexapi!Prod!CELEXnumdoc&lg=de&numdoc=21970A1123(01)&model=guichet) (Erişim tarihi: 01.12.2004)

FARK GİDERİCİ VERGİ

A. Ausgleichsabgaben

F. Prelevements compenatoire

İ. Compensatory levy

Yapımına üçüncü ülkeler çıkışlı, gümrük işlemleri tamamlanmamış ve Ortak Gümrük Tarifesi uyarınca uygulaması zorunlu gümrük vergileri alınmamış maddeler giren ve serbest dolaşımli sayılmayan bir malın, gümrük birliği üyesi bir devlet tarafından diğer bir üye devlete ihracı sırasında alınan vergiye denir. (Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, 1984, s. 41; Aypek ve Ban, 2002, s. 163).

Bu tanıma göre; fark giderici vergi, gümrük birliği üyesi olan bir devletin, diğer üye devlete Ortak Gümrük Tarifesine göre gümrük vergileri alınmamış üçüncü ülke çıkışlı bir mal ihraç ederken, tahsil edilmesi gereken vergidir. Ama Katma Protokol'ün imzalandığı tarihte Türkiye ile Avrupa Topluluğu arasında Ankara Anlaşması ile bir Ortaklık tesis edilmiş, ama bir gümrük birliği ilişkisi kurulmamıştı.

Kullanılan diğer terim *Anteizoll* ise, Avrupa Topluluğu ile Ortaklık Anlaşması olan devletlerle ve yeni üye devletlerle gerçekleştirilen ticari ilişkilerde geçiş döneminde tahsil edilen gümrük vergisinin adıdır.¹⁸ Her iki durumda da alınan gümrük vergisi, işlevi açısından aynı amaca hizmet etmektedir. Türkçede iki farklı belirtim kullanılmadığı gibi, tanımlarda da bu ayrıntıya yer verilmemektedir.

Fark giderici vergi teriminin karşılığı olarak geçen *Ausgleichsabgabe*; Almanca kaynaklarda, **eskiden** tarım düzenlemelerinden kaynaklanan ortak pazar düzenlemeleri dolayısıyla, AB'nin üçüncü ülke çıkışlı tarım ürünlerine gümrük vergisinin yanı sıra, dünya pazarının olumsuz etkilerine karşı ek bir koruma olarak uyguladığı vergi olarak açıklanmaktadır. Bu ürünlere sebze, meyve ve şarap örnek gösterilmektedir. Bu terim ayrıca, ortak pazar düzenlemelerinin tesisi ya da diğer önlemlerden kaynaklanabilecek, rekabet ortamındaki veya diğer ekonomi alanlarındaki tahribatlara karşı, AB'nin bir ya da daha fazla üye devletinde konulan vergileri ifade etmekte (Gruescu ve Rürup).

Bu bölümde diğer kavramlara geçmeden önce *fark giderici vergi* kavramı, Türkçe kaynaklarla karşılaştırmaya elverişli olması amacıyla daha genel bir bağlamda açıklanmaktadır. Aslında gümrük vergisi, ticareti yönlendirmek için kullanılan bir araçtır. Gelişmesi veya ayakta kalması istenen belli iş alanlarının korunmasını hedefler ve bundan dolayı da milli ekonomiyi ilgilendirir. İthalata konan gümrük vergisinde amaç, ithal edilecek bir malın fiyatını iç pazarda üretilen malın fiyatının düzeyine yükseltmektir.¹⁹ Avrupa Birliği'ndeki uygulamalarda ise, ticaret ve gümrük politikaları ortaklaşa yapılmaktadır. Merkel'e göre ise *fark giderici vergi* (*Ausgleichsabgaben*), ülke ve devlet topluluklarının sınırda yabancı ucuz ürünlerin fiyatını içerideki fiyat düzeyine yükseltmek için tahsil edilen bir nevi ceza ödemesidir. Merkel, AB'nin öncelikle yabancı tarım ürünlerinin fiyatını fark giderici vergilerle yükselttiğini ifade etmektedir (1995, s. 497).

¹⁸ Bkz. Lexikon-Institut Bertelsmann, 1992, s. 37-38.

¹⁹ Oldukça nadir olarak uygulansa da ihracata da vergi konabilmektedir.

Fark giderici vergi terimi Katma Protokol metninde kullanıldığı anlamda örneğin 1, 2, 3, 4/71 ve 2, 3, 5/72 sayılı Ortaklık Tavsiye Kararlarında²⁰ da kullanılmaya devam edilmiştir. Böylece 93/12 sayılı Genelge'de²¹ de söz konusu terim yer almaktadır. Lakin sonraki bir belgede bir değişim yaşanmıştır. AB belgelerinden 1/94 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'nda *fark giderici vergi* teriminin yerine, *telafi edici vergi* kullanılmaktadır.

Madde 1

1. Bu Kararın yürürlüğe giriş tarihinden itibaren, Katma Protokolün 3.üncü Maddesinde bahsedilen telafi edici verginin tespitinde dikkate alınması gereken Ortak Gümrük Tarifesi vergilerinin yüzdesi, Topluluğa üye devletlerde elde edilen mallara ilişkin olarak, 12 yıllık listedekiler için 90 ve 22 yıllık listedekiler için 80 olarak belirlenecektir.

Oysa bu maddede geçen *telafi edici vergi* belirtimi Katma Protokol metninde yer almamakta. Bu durum, bu iki belirtimin eşanlamlı olarak kullanıldığını göstermektedir. T.C. Avrupa Birliği Genel Sekreterliğinin 2009 tarihli *Avrupa Birliği Terimler Sözlüğü*'nde de bu belirtilimler *fark giderici vergi / telafi edici vergi* şeklinde eşanlamlı olarak verilmektedir (T.C. Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, 2009, ss. 66, 82, 106).²²

compensatory levy	telafi edici vergi, fark giderici vergi
compensatory tax	telafi edici vergi, fark giderici vergi
countervailing charges	telafi edici vergiler
countervailing duty	fark giderici vergi / telafi edici vergi
countervailing import duty	ithalatta telafi edici vergi, ithalatta fark giderici vergi

Bu kaynakta her ne kadar, belirtim-kavram ilişkisi bu aşamada bir kavramın iki eşanlamlısı olarak oturmuş gibi görünse de, bu iki belirtim gümrük ile ilgili belgelerde farklı kavramlarla bağdaştırılmaktadır:

Geçici bir anti-damping vergisi veya fark giderici vergi uygulandığı (...) hallerde, hesaplanan vergiler Gümrük Vergileri Tahakkukunu İzleme Defterine kaydedilmekle birlikte, bunların özel durumu defterde belirtilir. (4458 sayılı Gümrük Kanunu m. 195/1a)

Gümrük Kanunu'ndaki *fark giderici vergi* terimi, Almanca Gümrük Kodeksi'nde *Ausgleichszoll* olarak anılan, Okutan'ın (2000, s. 586) antidamping vergisi belirtimine koşut olarak türettiği *antisübvansiyon vergisi* kavramını ifade etmektedir. Prensipten olarak hem damping hem sübvansiyon ihraç edilecek ürünün fiyatını düşürdüğünden; ithalatçı

²⁰ http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/okk_tur.pdf (Erişim tarihi: 14.08.2010)

²¹ <http://www.foreigntrade.gov.tr/SB/GENELGE/G93-12.html> (Erişim tarihi: 30.11.2004)

²² 2002 tarihli sözlükte ise bu iki belirtim şu şekilde verilmektedir (Düzel, Tanrısever ve Uysal, 2002):

fark giderici vergi	compensatory tax
ithalata konan telafi edici vergiler	countervailing charges in respect of imports
ithalatta telafi edici vergiler	countervailing import duties
telafi edici vergi	compensatory levy

ülke, oluşan haksız rekabeti önlemek için olağan gümrük vergisine ek olarak, damping ya da sübvansiyon marjı kadar bir vergi koyabilmektedir. Bu sürecin kuralları gümrük mevzuatında ortaya konmaktadır. *Antisübvansiyon vergisi* kavramını Kızıklı (1972, s. 28), Gümrük Terimleri Sözlüğü'nde farklı bir belirtimle ifade ederek tanımlamıştır:

karşılıyıcı gümrük vergisi [Fr. droits compensateurs] [İng. countervailing duty] [es. T. mütelâfi gümrük vergisi]: Bir malın yapımı, üretim ve yurttan çıkışı için sağlanan dolaylı ya da dolaysız prim ve yardımları etkisiz bırakmak amacıyla özel olarak alınan vergi.

Sözlükteki tanım önce ifade edilen açıklamayla karşılaştırıldığında, Kızıklı'nın *haksız rekabet* konusuna değinmediği görülmektedir. Oysa *antisübvansiyon vergisinin* hangi koşullarda uygulanabileceği belirtilmesi gerekmektedir. Ancak bu takdirde, antisübvansiyon vergisinin gümrük bağlamında tahsil edilen diğer vergiler arasındaki yeri tespit edilebilir. Bunun için anılan kavramın özellikleri - daha kesin bir ifadeyle karakteristikleri - belirtilmelidir ki, *antisübvansiyon vergisinin* diğer vergilerden farkı ortaya konabilsin. Bu karakteristikler, haksız rekabetin ortaya çıkması ve /veya sağlanan desteklerden belli ekonomi alanların zarar görmesi olabilir. Bu bağlamda akla gelen soru, bir tanımın hangi bilgileri içermesi gerektiği ya da ne kadar ayrıntılı olması gerektiğidir. Ayrıca, *karşılıyıcı gümrük vergisi* belirtimi konusunda ifade edilmesi gereken diğer husus ise, adlandırılması gereken bir kavrama bir belirtim arayışında, daha önce türetilen bir belirtimden yararlanılmamış olunmasıdır. *Antisübvansiyon vergisi* kavramının haksız rekabet karakteristiğini de içeren daha kapsamlı bir tanımını Aypek ve Ban (2002, s. 483) yapmaktadırlar:

Telafi Edici Vergi (Countervailing Duty): Uluslar arası ticarete, ihracatçı ülkele-
rin kendi ülkelerinde, ihraç mallarına verdikleri dolaylı teşviklerin neden olduğu
haksız rekabeti engellemek amacıyla, ithalatçı ülke tarafından konulan vergi uy-
gulamasıdır.

Anılan tanımda *antisübvansiyon vergisi* kavramı farklı bir belirtimle; Finans, Bankacılık, Borsa ve Dış Ticaret Terimleri Sözlüğü'nde karşımıza çıkmaktadır. Ama bu telafi edici vergi belirtiminde, *antisübvansiyon vergisi* kavramına gönderme yapan tek kaynak değildir. Türk Dil Kurumunun genel ağından da benzer tanımlamalara ulaşılabilmektedir.²³ Oysa incelenen Türkçe belgelere göre telafi edici vergi terimi fark giderici vergi teriminin yerini alarak Gümrük Birliği Kararı'nda da kullanılmaktadır. Gümrük Yönetmeliği'nin 363. maddesinde şöyle denmektedir:

Telafi edici vergi

Madde 363 – Dahilde işleme rejimi kapsamında elde edilen ürünlerin, tercihli tari-
fedan yararlanabilmesi için Türkiye'nin taraf olduğu anlaşma hükümlerine göre söz

²³ telâfi edici vergi

“Dışsatımcı ülkedeki sübvansiyonlar nedeniyle dışalım mallarının düşük fiyattan piyasasına girdiğini ve bu durumun yerli mal ve sanayilere tehdit oluşturduğunu kanıtlayan dışsatımcı ülkenin bu tür mallara uyguladığı, Dünya Ticaret Örgütü'nün sübvansiyonlar kodu ile izin verdiği ek vergi. İng.: countervailing duty” (Türk Dil Kurumu, 2010)

konusu ürünlerin bünyesine giren serbest dolaşımda olmayan eşyanın vergilerinin ödenmesinin öngörülmesi halinde, anlaşmaya taraf ülkelere ihracında bu ürünlerin vergilerinin ödenmesi gerekir.

Bu durumda ithal eşyanın ithalat vergileri, ihracata ilişkin beyannamenin tescili tarihindeki vergi oranları ve diğer vergilendirme unsurlarına göre hesaplanır.

363. maddede *dahilde işleme* dolayısıyla üçüncü ülkelere gümrük vergisi ödenmemiş maddeler içeren ürünlerin anlaşmaya taraf ülkelere ihracı durumunda ödenmesi gereken vergiler *telaflı edici vergi* olarak belirtilmektedir ve Avrupa Topluluğu Sözlüğü'nde *fark giderici vergi* belirtimiyle verilen tanıma uymaktadır (Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, 1984, s. 41). Gümrükçüler arasında yaygın olarak bilinen ve kullanılan *telaflı edici vergi* teriminden prensipte, anılan tanımdaki kavram anlaşılmaktadır, ama telaflı edici vergi uygulaması ülkelerle yapılan değişik anlaşmalardan dolayı oldukça karmaşıktır. (Bkz. Telaflı Edici Vergi Uygulamasına İlişkin 2000/2 sayılı Dahilde İşleme Hakkında Genelge, 2000)

Bu tutarsız durum karşısında şu sorular akla gelmektedir:

- Sözlüklerde yer alan terimlerin kavramsal dayanağı nedir?
- Terimbilimde, bir kavramın bir belirtim tarafından ifade edilmesi beklenirken, bir belirtim nasıl olur da aynı alanda, bu kadar farklı kavramlara gönderme yapabilmektedir?
- *Telaflı edici vergi* belirtimi, nasıl *antisübvansiyon vergisi* kavramını ifade edebilmektedir?

Maalesef, İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi ile İlgili Mevzuat araştırıldığında, karşımıza aşağıdaki madde çıkmaktadır ve burada *telaflı edici vergi* belirtimi, farklı bir kavramı ifade etmek için de kullanıldığı görülmektedir:

Dampinge karşı vergi ve telaflı edici vergi

Madde 7. - Yapılan soruşturma sonucunda Kurul tarafından belirlenen ve Bakanlıkça onaylanan dumping marjı veya sübvansiyon miktarı kadar dampinge konu malın ithalinde dampinge karşı vergi, sübvansiyona konu malın ithalinde ise telaflı edici vergi alınır. Bununla birlikte, dampinge veya sübvansiyona konu ithalat nedeni ile meydana gelen zararın telafisinin, tespit edilen dumping marjı veya sübvansiyon miktarından daha az bir miktar veya oranda vergi konulmasıyla mümkün olabileceğinin belirlenmesi halinde bu oran veya miktarda vergi uygulanır. [İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Kanun (3577 Sayılı Kanun İle 4412 Sayılı Değişiklik Kanunu Birlikte) (1999)]

Bu, *telaflı edici vergi* belirtiminin *antisübvansiyon vergisi* kavramını ifade eden tek madde değildir.²⁴ Mevzuattaki bu kavram-belirtim arasındaki tutarsızlık diğer kaynakla-

²⁴ Bkz. İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında 99/13482 sayılı Karar (2005); http://www.zoll.de/DE/Fachthemen/Zoelle/Zolltarif/Antidumping/antidumping_node.html#doc214448bodyText5 (Erişim tarihi: 26.12.2011)

ra, örneğin ders kitaplarına kadar yansımaktadır. Bu tutarsızlığın ortaya çıkmayışı ise, en sık dumpingli ithalatın soruşturma konusu teşkil etmesi olarak görülebilir. Konuyla ilgili tebliğler incelendiğinde, sübvansiyonlu ithalatın son on yılda bir kez soruşturma konusu olduğu anlaşılmaktadır.²⁵ Kuşkusuz bu durumun ortaya çıkmasında Gümrük Müsteşarlığı ile Dış Ticaret Müsteşarlığı gibi birden fazla kurumun mevzuat hazırlıyor olması da önemli bir etkidir.

Terminolojik çözüm

Önceki bölümde gösterilen kavram kargaşası terminolojik kayıta çözüme kavuşturulmuştur. Temel iki kavramı ifade eden tüm belirtiler önem durumuna göre kaynağı belirtilerek kaydedilmiştir. *Nadiren, eski veya tercihen* gibi kullanım durumları eklenmiştir. *Ausgleichsabgabe* kavramının karşılığı olarak gümrük uzmanları arasında *telafi edici vergi* belirtimini yerleşmiştir. *Ausgleichszoll / sübvansiyona karşı vergi* kavramını ifade etmek için *antisübvansiyon vergisi*, tercih edilen belirtim olarak önerilmektedir. Bu terim, kavramın sübvansiyona karşı olma karakteristiğine gönderme yaptığından, bir yanlış anlamaya sebep olmayacaktır. Böylece çelişkiye yol açmayan tek yönlü belirtim-kavram ilişkisi sağlanabilmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma, beklendiği gibi Türkçede bazı kavramları ifade etmek için birden fazla belirtimle başvurulduğunu göstermektedir. Bir kavram için kullanılan bu eşanlamlı belirtiler farklı yazım şekillerine de sahip olabilmektedir. Güncel olan ve olmayan eşanlamlı belirtilerin sayılarının yüksek olması, alıntı terimlerin farklı dillerden yararlanılarak oluşturulmasından ileri gelmektedir, örneğin Arapça, Fransızca ve İngilizceden. Bu farklı dillere dayanan alıntı terimler, aslında Türk dilinin hangi dillerin etkisi altında kaldığını ve Türkiye’de yürütülen dil politikasının izlerini yansıtmaktadır.²⁶ Arapça kökenli terimlerin bazıları örneğin *mütelaflı gümrük vergisi* değişime uğrayarak *telafi edici vergi* olmuştur ve sözcük olarak varlığını sürdürmektedir. *Serbest mübadele bölgesi* yerine türetilen *açık değişim bölgesi* Türkçe terim olarak yerleşmemiş ve yerine *serbest ticaret bölgesi* geçmiştir. Fransızca kökenli *antrepo* terimi kullanılmaya devam edilirken, *gümrük komisyoncusu* teriminin yerini Arapça kökenli *gümrük müşaviri* almıştır. *İktisadi bütünleşme* ile *ekonomik entegrasyon* belirtileri arasında rekabet yaşanmaktadır. Eşanlamlı belirtilerin çokluğu ise, konuya yabancı olan bir kişinin bazı durumlarda her bir belirtiminin ardında farklı bir kavram aramasına ve böylece söz konusu kavramlar sisteminin daha zor anlaşılmasına yol açabilmektedir.

1972 yılında Kızılkı tarafından Türk Dil Kurumu bünyesinde hazırlanan Gümrük Terimleri Sözlüğü’nde türetilen terimlerin, daha sonra yürürlüğe giren gümrük mevzuatının hazırlanışında değerlendirilmediği görülmektedir. Oysa bu sözlükteki bazı terim-

²⁵ Bkz. <http://www.dtm.gov.tr/dtmweb/index.cfm?action=detaymvzt&yayinID=584&icerikID=686&dil=TR> (son güncelleme tarihi: 03.05.2011)

²⁶ Türkiye’de terim alanında yapılan çalışmalar ve o alandaki tarihi değişimler konusunda bkz. Zülfiyar, 2006b, ss. 379-404.

ler gümrük mevzuatında kullanılsaydı gümrük diline yerleşebilirdi. Türkçeleştirme hareketinin gümrük alanında etkili olamayışının nedeni, başka sebeplerin yanı sıra, kanun metinlerinin çeviri işlemi sonrasında dil uzmanları değil de, gümrük uzmanları ağırlıklı bir çalışmayla kaleme alınmasından kaynaklanmaktadır. Bu durum mevcut dil kullanımını koruyan nitelikte bir eğilimin göstergesi olarak değerlendirilebilir. Söz konusu mevzuat **bilinçli bir terminoloji planlaması** gerçekleştirmek için bir fırsat olarak görülmemiştir. Yasalarda kullanılan dil bir bakıma belirleyici bir role sahiptir. Lakin *telafi edici vergi* örneğinde yasalarda dahi bir belirtimin aynı alanda iki farklı kavramı gösterebildiği bulgulanmıştır.

Bu terminoloji araştırması betimleyici bir çalışma olduğu için, durum tespiti olarak değerlendirilmelidir. Sunulan çözümler ancak öneri niteliği taşımaktadır. Önceki bölümlerde sunulan örnek ve kaynaklar, Türkçe bir terim arandığında, başvuru kaynağına göre farklı sonuçlarla karşılaşılacağına işaret etmektedir. Bu durumda, sorunsuz bir iletişimin gerçekleştirilebilmesi için, sağlıklı terim yapımına zemin hazırlayan bazı koşulların yerine getirilmesinde yarar görülmektedir:

- Bu konuda yetkili bir kurum oluşturulmalıdır.
- İlgili alanlardan uzmanların katılımı ile işbirliği sağlanmalıdır.
- Mevcut terimler değişik kaynaklardan derlenmelidir.
- Eşanlamlı terimler arasından tercih edilmesi gereken belirtim belirlenmelidir.
- Kavram ve belirtim ilişkisi açıklama, tanım ya da bağlamla sabitlenmelidir.
- Yazım kuralları dikkate alınmalıdır.
- Oluşturulan veriler ilgililerin yaygın kullanımına sunulmalıdır.
- Ölçünleştirme (standartlaşma) sağlanmalıdır.
- Kurumlar terminoloji konusunda bilinçlendirilmelidir.

Teknik donanım, yazılım ve istihdam edilmesi gereken terim uzmanları dikkate alındığında, bir terim çalışması tabii ki ilgili kurum için ciddi bir maliyeti beraberinde getirmektedir. Bu durum başta dezavantaj olarak görülebilir. Çeviri açısından bakıldığında, bir terim çalışmasının sonucu olarak ortaya çıkan bir alan terimcesi, çevirmenin zamandan tasarruf etmesini sağlar. Böylece çeviri de daha ekonomik hale gelmektedir. Zira çeviriye yönelik bir terimce, kavramlara ilişkin tanım ve tarif gibi çeşitli bilgiler ve belirtimlere ilişkin bilgiler sunarak çevirmene kolaylık sağlamaktadır. Çevirmen, örneğin eşdeğer belirtimler arasından eşdeğerlik bilgileri sayesinde geçerli olan belirtimi tercih edebilmekte, bağlam ve sözcük birlikteliklerinde gördüğü örnekler sayesinde doğru biçemi kullanmaktadır. Bu öğeler çevirinin kalitesini doğrudan etkilemektedir. Çevirmen bu kararları normalde araştırmalar sonucunda verebilmektedir. Çevirmen karşılaştığı sorunları bir şekilde karar vererek sonuçlandırmak durumundadır. Lakin *telafi edici vergi* örneğindeki durum bir çeviri sorunu olmayıp, kavram belirtim ilişkisinde **terimsel bir tutarsızlıktan** ibarettir. Bu tür bir tutarsızlığın tespiti ve çözümü ise çevirmenden değil, özel alan uzmanlarından beklenmelidir. Zira özel alanlarda uzmanlar yetkindir. Uzmanlar tarafından kullanılmayacak bir belirtimin üretilmesi tutarlı bir terminolojiyi geliştirmemektedir. Oysa terminolojide tutarlılık, çevirinin de tutarlı olmasını sağlayacaktır ve böyle-

ce kaliteli bir çeviriye ulaşılacaktır. Bir hatanın veya tutarsızlığın yayılması hem saygınlık kaybına sebep olabilecektir, hem de sonradan düzeltilmesi maddi zarara yol açmaktadır. Bu çalışmada tespit edilen bariz tutarsızlık tek de olsa, benzer durumlar diğer alanlar için de geçerli olabilecektir. Bu durumda terim çalışmasının hem çeviriye sağladığı katkı ve kolaylıklar, hem de kurumlara sağladığı kazanımlar dikkate alındığında, terminolojinin tesadüflere bırakılamayacak kadar önemli olduğu ve planlanması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Türkçe terminolojinin geliştirilmesi ve bu konuda kaliteyi güvence altına almak için terim uzmanlarının yetiştirilmesi gerekmektedir ve ayrıca hem kurumlar nezdinde, hem de ülke genelinde bilinçli bir terminoloji politikasının izlenmesi gerekmektedir. Türkçe terminolojinin gelişimi ancak terminoloji konusunda bir farkındalık yaratarak olabilecektir.

Kaynakça

- Akçıl, M. (1999). *İngilizce Türkçe gümrük terimleri sözlüğü*. Ankara: Gümrük Kontrolörleri Derneği.
- Akgün, T. (1999). *Hukuk ve ilgili terimler sözlüğü*. Almanca – Türkçe, Türkçe – Almanca. İstanbul: Alfa.
- Ankara Abkommen (1963). Abkommen zur Gründung einer Assoziation zwischen der Europäischen Wirtschaftsgemeinschaft und der Republik Türkei (12.09.1963) Amtsblatt Nr. P 217 vom 29.12.1964. 12 Nisan 2003 tarihinde [http://europa.er.int/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexapi!prod!CELEXnumdoc&lg=de&numdoc=21964A1229\(01\)&model=guichett](http://europa.er.int/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexapi!prod!CELEXnumdoc&lg=de&numdoc=21964A1229(01)&model=guichett) adresinden erişildi.
- Ankara Anlaşması (1963). Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu arasında bir ortaklık yaratan anlaşma. 10 Ağustos 2010 tarihinde http://www.mfa.gov.tr/turkiye-ile-avrupa-ekonomik-toplulugu-arasinda-bir-ortaklik-yaratan-anlasma-_ankara-anlasmasi_-12-eylul-1963-.tr.mfa adresinden erişildi.
- Arntz, R., Picht, H. ve Mayer, F. (2009). *Einführung in die Terminologearbeit*. (Studien zu Sprache und Technik) Reiner Arntz, Norbert Wegner (Ed.), Hildesheim, Zürich, New York: Georg Olms Verlag.
- Atabinici, M., Soysal, H. C. ve Uysal, O. (1999). *Gümrük ve dış ticaret terimleri sözlüğü*. İstanbul: Gümrük Müfettişleri Derneği.
- Atik, H. ve Dura, C. (2003). *Avrupa Birliği Gümrük Birliği ve Türkiye*. Ankara: Nobel Yayın.
- Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği. (1984). *Avrupa Topluluğu sözlüğü*. Ankara: Pelin Ofset.
- Aypek, N. ve Ban, Ü. (2002). *Finans, bankacılık, borsa ve dış ticaret terimleri sözlüğü*. Ankara: Gazi Kitabevi.

- Başmanav, S. (2001). AB terminolojisinde KOBİ'lerle ilgili sözcük ve kavramlar. 12 Nisan 2004 tarihinde www.kobinet.org.tr/bilgibankasi/ab/Docs/SB.pdf adresinden erişildi.
- Beschluss über die Zollunion (1995). Beschluss Nr. 1/95 des Assoziationsrates EG-Türkei vom 22. Dezember 1995 über die Durchführung der Endphase der Zollunion; EU Amtsblatt. Nr. L 035 vom 13.02.1996, s. 1-47. 14 Haziran 2003 tarihinde [http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:21996D0213\(01\):DE:HTML](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:21996D0213(01):DE:HTML) adresinden erişildi.
- Düzel, O., Tanrisever, N. H. ve Uysal, B. (2002). *Avrupa Birliği temel terimler sözlüğü*. Ankara: Avrupa Birliği Genel Sekreterliği Yayını.
- Goffin, R. (1997). Terminographie bei der Europäischen Kommission. *Fachsprachen. Ein internationales Handbuch zur Fachsprachenforschung und Terminologiewissenschaft* (s. 2124-2138) Lothar Hoffmann, de Gruyter u.a. (Ed.), Berlin: de Gruyter Verlag.
- Gruescu, S. ve Rürup, B. (t.y.). *Gabler Wirtschaftslexikon*. 15 Ağustos 2010 tarihinde <http://wirtschaftslexikon.gabler.de/Definition/ausgleichsabgabe.html#head0> adresinden erişildi.
- Gümrük Birliği Kararı (1995).1/95 Sayılı Ortaklık Konseyi Kararı. 23 Ağustos 2010 tarihinde <http://www.mfa.gov.tr/1-95-sayili-ortaklik-konseyi-karari-gumruk-birligi-karari.tr.mfa> adresinden erişildi.
- İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında 99/13482 sayılı Karar (2005). T. C. Resmi Gazete, 26040 (4. Mükerrer), 31 Aralık 2005. 15 Ağustos 2010 tarihinde http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/ITH/DampingSubvansiyonDb/mevzuat/haksiz/Karar99_13482.pdf adresinden erişildi.
- İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Kanun (3577 Sayılı Kanun İle 4412 Sayılı Değişiklik Kanunu Birlikte) (1999). T. C. Resmi Gazete, 23766, 25 Temmuz 1999. 15 Ağustos 2010 tarihinde <http://www.dtm.gov.tr/dtmweb/index.cfm?action=&yayinid=586&icerikid=688> adresinden erişildi.
- Katma Protokol (1970). *Avrupa Ekonomik Topluluğu ile Türkiye arasında ortaklık ilişkisi kurulmasına dair anlaşmaya katma protokol - 23 Kasım 1970*. 10 Ocak 2003 tarihinde <http://www.mfa.gov.tr/avrupa-ekonomik-toplulugu-ile-turkiye-arasinda-ortaklik-iliskisi-kurulmasına-dair-anlaşmaya-katma-protokol--23-kasim-1970.tr.mfa> adresinden erişildi.
- Kıyığı, O. N. (1998). *İktisat ve ticaret terimleri sözlüğü*. Türkçe – Almanca; İstanbul, Ankara, İzmir: ABC Kitabevi.
- Kızıklı, İ. (1972). *Gümrük terimleri sözlüğü*. Ankara: A. Ü. Basımevi, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Lexikon-Institut Bertelsmann (Ed.) (1992). *Bertelsmann Lexikon Wirtschaft*. Gütersloh: Bertelsmann Lexikon Verlag.

- Merkel, W. (1995). ABC der Wirtschaft. Merkel, W. ve Schönherr, G., *Das große Buch der Wirtschaft*. Freiheit, E. F (Ed.), Gütersloh/München: Bertelsmann Lexikon Verlag.
- Okutan, G. (2000). Koruma amaçlı ticaret politikası araçları. Tekinalp, G. ve Tekinalp, Ü., *Avrupa Birliği Hukuku*. (s. 560-595) İstanbul: Beta Basım Yayım.
- T.C. Avrupa Birliği Genel Sekreterliği (2009). *Avrupa Birliği terimler sözlüğü (İngilizce-Türkçe)*. Ankara: Matus Basımevi. 15 Ağustos 2010 tarihinde <http://www.abgs.gov.tr/files/pub/abts.pdf> adresinden erişildi.
- Telafi Edici Vergi Uygulamasına İlişkin 2000/2 sayılı Dahilde İşleme Hakkında Genelge (2000). 16 Ağustos 2010 tarihinde <http://www.dtm.gov.tr/dtmweb/index.cfm?action=&yayinid=897&icerikid=1001> adresinden erişildi.
- TSE Türk Standardı, TS 1198-1 ISO 1087 – Terminoloji Çalışması – Terimler ve Tarifler / Bölüm 1: Teori ve Uygulama, Şubat 2003.
- Türk Dil Kurumu (2010). *İktisat terimleri sözlüğü*. 30 Aralık 2010 tarihinde <http://www.tdkterim.gov.tr/?kategori=bakdetay&sozid=IKT> adresinden erişildi.
- Zollkodex (1992). Verordnung (EWG) Nr. 2913/92 des Rates vom 12. Oktober 1992 zur Festlegung des Zollkodex der Gemeinschaften; *Amtsblatt Nr. L 302 vom 19/10/1992*, S. 1-50; 18 Ekim 2003 tarihinde www.europa.eu.int/smartapi/cgi/sga/-doc?smartapi!prod!CELEXnumdoc&lg=DE&numdoch=31992R_29133&model=guichett adresinden erişilmiştir.
- Zülfikar, H. (1991). *Terim sorunları ve terim yapma yolları*. Ankara: TDK Yayınları.
- Zülfikar, H. (2006a). *Terim sözlükleri ve çalışmaları ile ilgili bibliyografya*. Ankara: TDK Yayınları.
- Zülfikar, H. (2006b). Cumhuriyet Dönemi terim çalışmalarına bir bakış ve varılan son durum. *Türkçenin çağdaş sorunları* (s. 379-404). Ankara: Gazi Kitabevi.